

Chronologisch overzicht anti-Joodse maatregelen 1940

1 juli	Joden moeten de Nederlandse luchtbescherming verlaten.
2 juli	Joden worden uitgesloten van tewerkstelling in Duitsland.
31 juli	Verbod op ritueel slachten.
4 september	Niet-Nederlandse joden moeten het Nederlandse kustgebied verlaten.
6 september	Secretarissen-generaal krijgen de opdracht geen joden meer in het ambtelijk apparaat te benoemen of te bevorderen.
20 september	Verenigingen van personen of stichtingen zonder economisch doel moeten zich aanmelden.
29 september	Verbod op joodse persorganen.
30 september	Circulaire aan plaatselijke overheden waarin een jood wordt gedefinieerd als iemand met een joodse grootouder die lid is geweest van de joodse gemeenschap.
5 oktober	Ambtenaren moeten een 'ariërverklaring' tekenen.
21 oktober	Ariërverklaringen uitgedeeld op Haagse scholen.
22 oktober	Verplichte aanmelding van joodse ondernemingen.
27 oktober	Nederlands Hervormde kerken protesteren tegen de ariërverklaring.
21 november	Joden in overheidsdienst worden 'uit de waarneming hunner functie ontheven'.
December	Joodse Coördinatie Commissie (JCC) opgericht.
10 december	Eerste bijeenkomst 'Adviescommissie voor het Onderwijs' van de JCC.
19 december	Verbod op arbeid van Duitsers in joodse huishoudens.

Chronologisch overzicht anti-Joodse maatregelen 1941

8 januari	Bioscopen voor Joden verboden.	23 april	In Den Haag verschijnen bordjes met het opschrift 'Joden niet gewenst'.*	30 juli	Opheffing jeugd-Agoeda en andere Joodse verenigingen volgens voorschrift Joodse Raad.*	29 september	Joodse scholen voor Lager onderwijs gestart in de Bezemstraat 3 en Duinstraat 10.	
10 januari	Aanmeldingsplicht van alle personen 'van geheel of gedeeltelijk Joodsche bloede'.	1 mei	– Joodse artsen, apothekers en vertalers mogen niet meer voor niet-Joden werken.	1 augustus	Joodse makelaars mogen niet langer werken voor niet-Joden.	7-8 oktober	Jodenrazzia's in de Achterhoek, Arnhem, Apeldoorn en Zwolle.	
1 februari	Invoering numerus clausus in het onderwijs.	– Handels en effectenbeurzen voor Joden verboden.	15 mei	Joden mogen niet langer in orkesten spelen.	8-11 augustus	Bepalingen betreffende de behandeling van Joodse bezittingen en vermogens. Registratie bezittingen bij de bank Lippman, Rosenthal & Co.	15 oktober	Aanvang lessen op het Joods Lyceum in de Fisherstraat 135.
2 februari	Nederlandse SS-ers richten vernielingen aan in gebouwen van de NIG aan de Nieuwe Molstraat.	31 mei	Razzia's tegen Joden in Amsterdam.	8 augustus	Bevel van Wimmer betreffende de segregatie van Joodse en niet-Joodse kinderen in het onderwijs.	20 oktober	Joodse Raad gaat akkoord met samenstelling cartotheek van Joden in Nederland.	
5 februari	Aanmeldingsplicht Joodse artsen en advocaten. Vanaf 1 mei mogen zij uitsluitend nog voor Joden werken.	11 juni	Joden mogen geen gebruik meer maken van openbare bad- en zweminrichtingen alsmede openbare parken. Ze mogen ook geen kamers meer huren in bepaalde toeristen- en badplaatsen.*	13 augustus	Tal van Joodse huizen en instellingen in Den Haag moeten verplicht opgave doen van de grootte van de instelling.*	22 oktober	Joden moeten niet-Joodse verenigingen verlaten.	
11 februari	Beperkende maatregelen voor Joodse studenten.	18 juni	Verplicht inleveren van koper, nikkel, tin en lood. Synagoges moeten menora's, sabbatlampen etc., afstaan*	15 augustus	Museum Boymans-van Beuningen voor Joden verboden.	25 oktober	Joodse Coördinatie Commissie opgeheven. Kantoor Bezuidenhout 215 gesloten. Hoofd-vertegenwoordigers van de Joodse Raad in Den Haag aangesteld.	
13 februari	Joodse Raad voor Amsterdam opgericht.	19 juni	Joden moeten zelf zorgdragen voor behoeftigen onder hen. De Joodse Raad deelt mee dat er wekelijks 60.000 gulden nodig is.*	17 augustus	Joods grondbezit moet worden aangegeven.	26 oktober	Joden mogen niet langer niet-joods personeel in dienst hebben.*	
25 februari	Februaristaking in Amsterdam.	22 juni	Scheveningse Boulevard en het Haagse Bos voor Joden verboden.	29 augustus	Nederlandse bioscopen worden verplicht tot 30 april 1942 de antisemitische film 'Der ewige Jude' te vertonen.*	28 oktober	Zionistenbond opgeheven.*	
27 februari	Joden mogen geen bloeddonor meer zijn.	24 juni	Plunderingen van winkel en woonhuizen in de Jodenbuurt van Den Haag.*	1 september	Joodse kinderen moeten openbare scholen verlaten.	eind oktober	Joodse Raad afdeling 's-Gravenhage richt de Plaatselijke Onderwijs Commissie op.	
28 februari	Maatregelen tegen Joodse organisaties zonder economisch doel.	27 juni	Joden mogen niet langer hun winkels openstellen op zondag.	15 september	Joden mogen geen parken, dierentuinen, schouwburgen, cabarets, concerten, bibliotheken meer bezoeken.	1 november	Joden moeten lidmaatschap opzeggen van verenigingen waarvan ook niet-Joden lid zijn.	
12 maart	Maatregelgeen betreffende de aanmelding van Joodse bedrijven en de aanstelling van een 'Verwalter'.	7 juli	Tal van kleine Joodse zaken in Den Haag geliquideerd.*	16 september	Invoering van reisvergunningen voor Joden.	3 november	Opheffing Joodse textielzaken.*	
31 maart	Instelling van de 'Zentralstelle für jüdische Auswanderung' in Amsterdam.	17 juli	Joodse Raad richt de Centrale Commissie van het Joodse Onderwijs op.	22 september	Joden geweerd uit alle verenigingen en stichtingen zonder economisch doel.	7 november	Joden mogen niet meer reizen of verhuizen zonder toestemming. Per reisvergunning moet 25 cent betaald worden.	
2 april	Joden mogen niet meer overnachten in hotels en pensions en niet meer verhuizen zonder permissie.*	27 juli	Synagoge Wagenstraat beklad met hakenkruizen.	24 september	Vergunningen verplicht voor het uitvoeren van bepaalde beroepen of ambachten.	28 november	Joden moeten huur betalen ook als het huis hun eigendom is.*	
11 april	Eerste nummer van Het Joodsche Weekblad verschijnt.					5 december	Niet-Nederlandse Joden moeten zich melden voor 'vrijwillige' emigratie.	
20 april	Vernielingen aangericht in de synagoge in de Wagenstraat.							

Chronologisch overzicht anti-Joodse maatregelen 1942

10 januari	Eerste werkloze Joden uit Amsterdam vertrekken naar werkkampen.	21 mei	Joden moeten voor 30 juni 1942 al hun bezit en vermogen boven de waarde van f 205,- inleveren bij Lippman, Rosenthal en Co. Ze mogen geen bankkluisen meer huren.	15 juli	Vertrek van de eerste trein met Joden uit Amsterdam. Aanvang deportatie vanuit Westerbork naar Auschwitz.	18 augustus	Eerste transport vertrekt uit Den Haag vanaf Station Staatspoor.
17 januari	Joden uit Zaandam overgebracht naar Amsterdam.	31 mei	Voorlopig worden geen reisvergunningen meer afgegeven aan Joden.*	16 juli	Joden mogen geen familiedrukwerk meer laten vervaardigen met uitzondering van overlijdensberichten en dankbetuigingen.*	22 en 23 augustus	Grote razzia's in Scheveningen omdat er te weinig Joden zich hadden gemeld voor vertrek naar Westerbork.
23 januari	Joden mogen geen auto meer rijden. Op persoonsbewijzen van Joden moet een "J" staan.	juni	Weinreb stelt zijn eerste 'lijst' op.	19 juli	Lange Vijverberg en Tournooiveld voor Joden verboden.	1 september	Hervatting lessen Joods Lyceum Fisherstraat. Lage opkomst leerlingen.
8 februari	Aanvang joodsnijverheidswerk in de Spionkopstraat 9.	begin juni	Transport van 140 Joodse mannen uit Den Haag naar werkkamp Ybenheer bij Fochteloo (Friesland).	22 juli	Aanvang medische keuringen in de lagere school Waalstraat 32 van diegenen die een oproep voor de kampen kunnen verwachten. Kantoor van de Joodse Raad in de Hartogstraat wordt overspoeld met verzoeken om vrijstelling van vertrek naar de kampen.*	10 september	Zitverbod voor Joden op banken in Dan Haag.
17 februari	Vertegenwoordigers van kerkgenootschappen protesteren bij Seyss-Inquart tegen de behandeling van de Joden.	5 juni	Joden mogen niet meer reizen zonder toestemming vooraf.	24 juli	Joden van de Frankenslag (Scheveningen) geëvacueerd naar Amsterdam.*	11 september	Registratie gemengd gehuwde Joden.
23 februari	Joden in Scheveningen worden gedwongen op korte termijn te verhuizen.*	12 juni	Joden mogen geen groente en fruit meer kopen in niet-Joodse winkels. Alle vormen van sport door Joden verboden.	26 juli	Oproep van de kerken aan Seyss-Inquart de Joden niet te deporteren.*	15 september	Joodse studenten uitgesloten van onderwijs.
1 maart	Reisvergunningen worden beperkt: aanvankelijk kan men voor vier dagen achtereen een vergunning krijgen, vanaf 1 maart nog maar voor 2 dagen.	22 juni	Joden in Den Haag moeten voor 24 juni hun fietsen met toebehoren inleveren bij de politie. Voor Amsterdam gold de maatregel van 20 juli 1942.	zomer 1942	Mr K.J. Frederiks begint met het opstellen van zijn 'lijst' met namen met Joden die hij wil vrijstellen voor deportatie.	16 september	Uitgifte van vrijstellingsstempels begint. In Den Haag worden Hongaarse, Belgische en Roemeense Joden opgepakt en naar Westerbork overgebracht.*
4 maart	Geruchten over verwijdering van Joden uit kleine plaatsen doen de ronde (Alkmaar, Den Helder, Hilversum).*	25 juni	Joodse fotografen mogen niet meer met en voor niet-Joden werken.*	2 augustus	- Aanhouding van katholieke Joden, behalve gemengd gehuwden. In Den Haag werden zij eerst samengebracht in de Dierentuin, daarna zijn zij via kamp Amersfoort naar Westerbork overgebracht.	18 september	Joodse kapperszaken in Den Haag gesloten.*
20 maart	Joden mogen geen meubels of huisraad van de hand doen. Gerucht dat Joden Middelburg moeten verlaten.*	26 juni	Joodse Raad voor Amsterdam krijg de aanzegging van het begin van de deportaties.	3 juli	- Hotelhouders en particulieren moeten iedere gast die langer dan 24-uur bij hen verblijft bij de politie aanmelden.	2 oktober	Families van de Nederlandse Joden die in de werkkampen zitten worden opgepakt.*
25 maart	Verbod op huwelijk tussen Joden en niet-Joden. Acties van de Gestapo tegen de Joden in Middelburg.	30 juni	Avondklok voor Joden vanaf acht uur 's avonds. Joden mogen zich niet meer ophouden in woningen van niet-Joden. Zij mogen alleen inkopen doen in niet-Joodse winkels tussen 3 en 5 uur. Kapperszaken voor Joden verboden. Joden mogen geen gebruik meer maken van particuliere vervoersmiddelen en van publieke telefoons. Allerlei beroepen voor Joden verboden. Openbaar vervoer voor Joden verboden.*	7 oktober	- Razzia's in heel Nederland.	7 oktober	Joods onderwijs wordt met terugwerkende kracht tot 1 september overgedragen van de gemeente naar de Joodse Raad.
26 maart	Joodse slagers krijgen geen vlees meer toegewezen.*	3 juli	Vertrek tweede transport van Haagse Joodse mannen naar werkkampen in Nederland.	15 oktober	- Joodse straatnamen gewijzigd	15 oktober	Razzia in het Bezuidenhout.*
19 april	Katholieke en protestantse kerken protesteren tijdens kerkdiensten tegen het Duitse beleid t.a.v. de Joden.	8 juli	Geruchten over deportatie van mannen tussen 16 en 40 jaar naar Silezië.*	17 oktober	- Veel Joodse huwelijken gesloten in de hoop later aan de beurt te komen voor deportatie of om als gezin te vertrekken.*	oktober	Voor het einde van de maand moeten bewoners van het Israëlitische Oude Mannen- en Vrouwenhuis aan de Neuhuyskade worden overgebracht naar Amsterdam.
24 april	Joodse slagerijen gesloten.	10 juli	Plein, Binnenhof en veel andere straten in Den Haag verboden voor Joden.	7 augustus	Extra editie van Het Joodsche Weekblad met daarin het dreigement dat Joden naar concentratiekamp Mauthausen zullen worden overgebracht indien zij niet opkomen voor de arbeidsverruiming, geen Jodenster dragen of zonder toestemming verhuizen.	26 oktober	Razzia in Voorburg.*
3 mei	Invoering Jodenster.	11 juli	Kerken protesteren tegen de plannen voor het deporteren van Joden.	10 augustus	Tussen 5.000 à 7.000 oproepen voor deportatie verspreid onder de Haagse Joden. Er ontstaat grote paniek.	30 oktober	Transport van 90 Joden naar Westerbork.*
12 mei	Joden mogen geen rekening meer hebben bij de postgirodienst.	15 juli	Telefoons worden weggehaald uit de huizen van Joden.			16 en 17 november	Op last van de NSB-burgemeester Westra moeten Haagse Joden zich nogmaals laten registreren.*
19 mei	Aanvang medische keuring van Joodse mannen tussen de 18 en 15 jaar in Den Haag.*					24 november	Grote razzia in Den Haag, 65 gezinnen opgepakt.*
20 mei	Evacuatie van Scheveningen. Joden moeten naar Amsterdam verhuizen.*					1 december	Joods onderwijs in Den Haag geconcentreerd in de Bezemstraat 1-3.
						16 december	Eerste Joden overgebracht naar kasteel De Schaffelaar in Barneveld.
						31 december	Ongeveer 100 Joden uit de Ramaerkliniek opgepakt, op psychiatrisch ziekenhuis aan de Oude Haagweg in Loosduinen.

Chronologisch overzicht anti-Joodse maatregelen 1943

6 januari	Joodse patiënten uit het Gemeenteziekenhuis aan de Zuidwal weggevoerd.
8 januari	Eerste Weinrelijst vervallen verklaart ('geplatzt').
8 januari	85 personen uit Den Haag in Westerbork aangekomen.
16 januari	Eerste joden komen aan in het concentratiekamp Vught.
11 januari	91 personen uit Den Haag in Westerbork aangekomen.
19 januari	28 personen uit Den Haag in Westerbork aangekomen.
22 januari	Joodse Krankzinnigengesticht Het Apeldoornsche Bosch leeggehaald
27 januari	50 joden ('strafgevallen') uit hun huis gehaald en naar Westerbork over gebracht.*
18 en 19 februari	Joodse patiënten uit de Ramearkliniek en uit rusthuizen in Den Haag opgepakt en naar Westerbork overgebracht. In totaal ongeveer 693 personen naar Westerbork vertrokken.
22 februari	71 personen uit Den Haag naar Westerbork vertrokken.
5 en 6 april	300 personen, waaronder kinderen en personeel van het joodse weeshuis aan de maart Pletterijstraat naar Westerbork overgebracht. Alle joden moeten de Nederlandse provincies verlaten en worden overgebracht naar Kamp Vught.
15 april	Einde joodse onderwijs in de Bezemstraat.
22 april	624 joden uit Den Haag overgebracht naar Kamp Vught. Op 24 april nog eens 34 joden.
26 mei	Grote razzia's in Amsterdam.
15 juli	Razzia's op platteland.
29 september	Laatste grote razzia in Amsterdam. Liquidatie Joodse Raad.

Dit overzicht is niet compleet en voor een belangrijk deel gericht op Den Haag. Een * verwijst naar de datum waarop de Haagse leraar klassieke talen G. Italie de beperkende maatregel in zijn dagboek beschrijft. In dit overzicht is geen onderscheid gemaakt tussen bevelen, verordeningen, maatregelen en richtlijnen. Voor een overzicht van de verordeningen tegen de Joden zie: Verordeningenblad voor het Bezette Nederlands Gebied (Verdungsblatt für die besetzten niederländischen Gebiete) dat van 1940-1945 werd uitgeven in zowel het Duits als het Nederlands (aanwezig bij het NIOD). Voor meer gegevens over de razzia's in Den Haag zie: J. Cahen, Een Hoofstuk uit de nieuwste geschiedenis van de Haagse Joden, p 252-254.

Bron: Slotakkoord der kinderjaren, Herinneringen aan het Joodsch Lyceum Fisherstraat Den Haag 1941-1943 door Wally de Lange.